УДК 821.162.1”18”(092):821.161.2”18/19”(092)
https://doi.org/10.17721/psk.2026.42.43-73

Євген Нахлік
ORCID 0000-0001-7701-9795

«ПОЕТ-ГЕРОЙ» СЕВЕРИН ҐОЩИНСЬКИЙ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ТА ІСТОРИЧНО-ЛІТЕРАТУРНІЙ РЕЦЕПЦІЇ ІВАНА ФРАНКА

***Анотація**. Уперше системно й найповніше простежено й осмислено Франкові характеристики й оцінки Северина Ґощинського (*1801–†1876). Зібрано, систематизовано й витлумачено всі виявлені Франкові висловлювання про його суспільно-політичну діяльність і творчість – у літературознавчих, історичних, фольклористичних та публіцистичних працях українською, польською, німецькою та російською мовами. З'ясовано джерела цих висловлювань, прокоментовано в них реалії, історичних осіб, малозрозумілі місця, фактографічні неточності (ці коментарі знадобляться при підготуванні Повного видання Франкових текстів). І. Франко високо цінував не лише поезію Ґощинського, а й його самовіддану участь у польському національно-визвольному та антифеодальному русі 1820–1830-х років, зокрема на Правобережному Придніпров'ї та в Галичині. З величезним пієтетом характеризував польського романтика в своїй єдиній статті про нього, написаній та опублікованій польською мовою: «Поет-герой: Пам'яті Северина Ґощинського в річницю Бельведерської ночі» (1889). У 1880–1890-х роках Франко належав до соціально-радикального, соціалістичного руху, притому не лише українського, а й польського (до 1897 р.), та й загалом загальноавстрійського, тож його приваблював революціонізм і демократизм Ґощинського, його антишляхетська налаштованість. Літературознавчі судження Франка про Ґощинського стосуються або загалом його як поета, або його поеми «Канівський замок», її гіпотетичного впливу на поему Т. Шевченка «Гайдамаки» та образу бандуриста в «Канівському замку» на образ кобзаря в Шевченковому вірші «Перебендя», хоча окремого розбору «Канівського замку» Франко не залишив. У його працях трапляються також поодинокі згадки про інші тво-*

CC License Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)
©Нахлік Євген, 2026

ри та кореспонденцію Ґощинського. Пропонована розвідка матиме значення також для продовження «Франківської енциклопедії».

Ключові слова: *франкознавство, «українська школа» в польському романтизмі, польський визвольний рух 1820–1830-х років, поема «Канівський замок», Т. Шевченко.*

Інформація про автора: *Нахлік Євген Казимирович, доктор філологічних наук, професор, академік НАН України; ДУ «Інститут Івана Франка НАН України».*

Електронна адреса: *nakhlik@nas.gov.ua*

Yevhen Nakhlik

"THE POET-HERO" SEWERYN GOSZCZYŃSKI IN IVAN FRANKO'S SOCIOPOLITICAL AND HISTORICAL-LITERARY RECEPTION

Abstract. *For the first time, Ivan Franko's characterizations and assessments of the Polish poet Seweryn Goszczyński (b. 1801–d. 1876), one of the leading representatives of the "Ukrainian School" in Polish Romanticism, have been systematically and comprehensively traced and analyzed. All of Franko's identified statements regarding Goszczyński's socio-political activities and creative work – found in literary, historical, folkloristic, and journalistic works in Ukrainian, Polish, German, and Russian – have been collected, systematized, and interpreted. The sources of these statements have been identified, and the realities, historical figures, unclear passages, and factual inaccuracies mentioned in them have been commented on (these comments will be useful in preparing the Complete Edition of Franko's Texts). Franko discussed nearly all the representatives of the "Ukrainian school" in Polish literature, but he spoke most favorably of Goszczyński, holding in high esteem not only his poetry but also his selfless participation in the Polish national liberation and anti-feudal movement of the 1820s and 1830s, particularly in the Right Bank of the Dnieper (under Russian occupation) and in Galicia, which was occupied by Austria. He described the Polish Romantic with great reverence in his only article about him, written and published in Polish: "The Poet-Hero: In Memory of Severin Goschinski on the Anniversary of the Belvedere Night" (1889). In this inspired essay, Goszczyński is portrayed more as a fighter and conspirator than as a poet. In the 1880s and 1890s, Franko participated in a socially radical, socialist*

movement – not only the Ukrainian one, but also the Polish one (until 1897), as well as the broader pan-Austrian movement; thus, he was drawn to Goszczyński's revolutionary and democratic ideals, his anti-aristocratic stance, and his efforts to involve peasants in the independence struggle. Franko's literary assessments of Goszczyński concern either Goszczyński in general as a poet or his poem "Kaniv Castle", its hypothetical influence on Taras Shevchenko's poem "The Haidamaks", and the character of the bandura player in "Kaniv Castle" on the image of the kobzar in Shevchenko's poem "Perebendya (The Blind Minstrel)", although Franko did not provide a separate analysis of "Kaniv Castle". His works also contain occasional references to Goszczyński's other writings and correspondence.

***Key words**: Ivan Franko studies, the "Ukrainian School" in Polish Romanticism, the Polish independence movement of the 1820s–1830s, the poem "Kaniv Castle" by S. Goszczyński, T. Shevchenko.*

***Information about author:** Yevhen Nakhlik, doctor of philology, professor, academician of the National Academy of Sciences of Ukraine; Ivan Franko Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine.*

***E-mail:** nakhlik@nas.gov.ua*

Jewhen Nachlik

„POETA-BOHATER" SEWERYN GOSZCZYŃSKI W ODBIORZE SPOŁECZNO-POLITYCZNYM ORAZ HISTORYCZNO-LITERACKIM IWANA FRANKI

***Abstrakt.** Po raz pierwszy w sposób systematyczny i jak najbardziej wyczerpujący prześledzono i zinterpretowano charakterystyki oraz oceny, jakie Iwan Franko sformułował na temat Seweryna Goszczyńskiego (ur. 1801 – zm. 1876). Zebrano, uporządkowano i zinterpretowano wszystkie odnalezione wypowiedzi Franki dotyczące jego działalności społeczno-politycznej i twórczości – zawarte w pracach literaturoznawczych, historycznych, folklorystycznych i publicystycznych w językach ukraińskim, polskim, niemieckim i rosyjskim. Ustalono źródła tych wypowiedzi, skomentowano zawarte w nich realia, postacie historyczne, niejasne fragmenty oraz nieścisłości faktograficzne. Franko wypowiadał się niemal o wszystkich przedstawicielach „szkoły ukraińskiej" w polskim romantyzmie, ale z największą sympatią mówił o Goszczyńskim, wysoko ceniąc nie tylko jego poezję, ale także jego pełne poświęcenia zaangażowanie w polski ruch narodowo-wyzwoleńczy i antyfeudalny*

lat 1820–1830, zwłaszcza na prawobrzeżnym Dnieprze (pod rosyjską okupacją) i w Galicji, okupowanej przez Austrię. Z ogromnym szacunkiem charakteryzował polskiego romantyka w swoim jedynym artykule na jego temat, napisanym i opublikowanym w języku polskim: „Poeta-bohater. Pamięci Seweryna Goszczyńskiego w rocznicę nocy belwederskiej" (1889). W latach 1880–1890 Franko należał do radykalnego ruchu społeczno-socjalistycznego, przy czym nie tylko ukraińskiego, ale także polskiego (do 1897 r.), a w konsekwencji ogólnoaustriackiego, dlatego pociągał go rewolucjonizm i demokratyzm Goszczyńskiego, jego antyszlacheckie nastawienie oraz próby zaangażowania chłopów w walkę wyzwoleńczą. Oceny literaturoznawcze Franki dotyczące Goszczyńskiego odnoszą się albo ogólnie do niego jako poety, albo do jego poematu „Zamek Kaniowski", hipotetycznego wpływu tego utworu na poemat T. Szewczenki „Haidamacy" oraz wpływu postaci bandurzysty w „Zamku Kaniowskim" na postać kobziarza w wierszu Szewczenki „Perebendia", choć Franko nie pozostawił osobnej analizy „Zamku Kaniowskiego". W jego pracach pojawiają się również sporadyczne wzmianki o innych dziełach i korespondencji Goszczyńskiego.

Słowa kluczowe: *frankoznawstwo, «szkoła ukraińska» w romantyzmie polskim, polski ruch wyzwoleńczy lat 1820–1830, poemat „Zamek Kaniowski" S. Goszczyńskiego, T. Szewczenko.*

Nota o autorze: *Jewhen Nachlik, doktor filologii, profesor, członek rzeczywisty Narodowej Akademii Nauk Ukrainy; Instytut Iwana Franki Narodowej Akademii Nauk Ukrainy.*

E-mail: *nakhlik@nas.gov.ua*

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань сучасного франкознавства є дослідження творчого та пізнавального освоєння світової культури, зокрема літератури, до якого вдавався Іван Франко. Вивчення цього освоєння дасть змогу глибше пізнати масштаби Франкового мислення, ерудиції, освіченості, а водночас дає напрацювання, конче потрібні для продовження «Франківської енциклопедії» і загалом створення загальної картини багатовікової рецепції світової культурної спадщини в Україні. Конкретніше заявлена тема має значення для поглибленого пізнання українсько-польських літературних та суспільно-політичних зв'язків XIX – початку XX ст.

Аналіз найновіших публікацій з теми дослідження. Про Франкову рецепцію Северина Ґощинського є принагідні згадки та вибіркові ви-

світлення у деяких працях, але досі немає спеціального окремого дослідження цієї проблеми. Теоктист Пачовський в огляді «Іван Франко про "українську школу" в польській літературі» відвів Франковій оцінці творів Ґощинського тільки один абзац, зазначивши, що український письменник пробував «лише загально характеризувати творчість» польського поета, звертаючи увагу «передусім на ідейне звучання» (Пачовський, 1958, с. 33–34). Ширше насвітлити Франкове сприйняття Ґощинського спробував Міколай Купльовський, але подав свій загальний погляд на цю проблему і зосередився майже вийнятково на ілюстративному викладі статті „Poeta-bohater", вибірково згадавши й зацитувавши деякі інші праці; його науковій пробі бракує аналітики й критицизму (Kuplowski, 1974, s. 14, 30, 98, 99, 112, 115, 120, 122, 124–127, 138, 229; Kuplowski, 1979). Згадки про Франкову характеристику Ґощинського є в тезах Лідії Непоп (Непоп-Айдачич) (Непоп, 1996, с. 97–99). Частково розглянув Франкову літературознавчу рецепцію Ґощинського – в контексті оцінки «української школи» в польському романтизмі серед українських письменників і науковців XIX ст. – автор цих рядків у праці «Українські письменники XIX ст. про "українську школу" в польському романтизмі (від Тараса Шевченка до Івана Франка)» (Нахлік, 2010b, с. 132, 136, 139–140, 144). Численні поклики на Франкові характеристики репрезентантів «української школи», зокрема Ґощинського, та принагідний розгляд Франкових трактувань містяться у монографії Ростислава Радишевського «"Українська школа" в польському романтизмі: феномен пограниччя» (Радишевський, 2018, с. 14, 15, 231, 273). Важливим є узагальнене спостереження Р. Радишевського: „Franko patetycznie wyrażał się o twórczości Seweryna Goszczyńskiego, nazywając go poetą-bohaterem, ale do swojej twórczości nie zaczerpnął od niego prawie nic" (Radyszewśkyj, 2016, s. 15).

Мета статті – всебічно й по змозі вичерпно з'ясувати Франкову рецепцію суспільно-політичної діяльности і творчости Северина Ґощинського. Така мета у світовій гуманітаристиці ставиться вперше.

Осягнення цієї мети передбачає виконання **завдань**:

зібрати, простежити, систематизувати й осмислити Франкові висловлювання про С. Ґощинського, його характеристики й оцінки як суспільно-політичного діяча й поета;

з'ясувати, на які джерела й естетичні засади спирався при цьому український літературознавець;

верифікувати наведені у Франкових працях фактографічні відомості та інтерпретаційні пропозиції;

прокоментувати і прояснити маловідомі й малозрозумілі місця у Франкових згадках і міркуваннях про С. Ґощинського.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Іван Франко був ґрунтовним дослідником літературного та суспільно-політичного процесів у Галичині від часу приєднання її до Австрійської імперії, заглиблювався в українсько-польські літературні взаємини, в українсько-польську історію. У зв'язку з цим принагідно мовив, зокрема, про Северина Ґощинського (*1801–†1876), польського письменника й політичного діяча. Спостереження, зауваги, згадки щодо його суспільно-політичної діяльности і поетичної творчости, а також мемуарних записок знаходимо в різних Франкових працях українською, польською, німецькою та російською мовами – літературознавчих, історичних, фольклористичних, публіцистичних, понад те – про Ґощинського йдеться в його окремій статті.

У літературознавчих та інших наукових працях Франко висловився – спеціально або принагідно – ледь чи не про всіх помітних репрезентантів «української школи» в польському романтизмі (Нахлік, 2010b, с. 132–145). Якщо порівнювати Франкові характеристики письменників «української школи», то можна помітити, що з найбільшою симпатією він відгукувався саме про Ґощинського, високо шануючи не тільки його поезію (властиво, поему «Канівський замок»), а й, особливо, громадянську позицію – самовіддану участь у польському конспіративному русі 1820–1830-х років і національно-визвольному (Листопадовому) повстанні 1830–1831 рр.

З покликів у Франкових працях видно, що **джерелами його знань про Ґощинського** були:

давній «літературний портрет» «Seweryn Goszczyński», що його написав ще 1849 р. польський поет, літературний критик, перекладач Люц'ян Семенський, також учасник Листопадового повстання, який

приятелював з автором «Канівського замку» (Франко покликався на «літературний портрет» Ґощинського за виданням: Siemieński, 1865; датовано: „1849 r.": Siemieński, 1865, s. 504);

нарис Аґатона Ґіллера «Seweryn Goszczyński. Szkic biograficzny», вміщений у виданні «Sobótka. Księga zbiorowa na uczczenie pięćdziesięcioletniego jubileuszu Seweryna Goszczyńskiego», яке вийшло у Львові ще за життя поета (Giller, 1875; датовано: „Lwów – 16. Grudnia 1874": Giller, 1875, s. 50);

«студія» Омеляна Огоновського «Гайдамаки. Поема Тараса Шевченка», надрукована у львівському журналі «Правда» (1879. № 3–6) та окремою відбиткою (автор вдається до порівняльного аналізу твору з «Канівським замком» Ґощинського) (Огоновський, 1879).

Елементи реферативного викладу (запозичені відомості, навіть окремі судження) Франко поєднував із власними спостереженнями, характеристиками й оцінками (це ще раз підтверджує методологічну настанову: аби пізнати Франка, його ерудицію та новаторство, треба вивчати його лектуру).

Властиво, Франко продовжив думку Ґіллера, біографа Ґощинського:

> „Seweryn Goszczyński <…> jest najbliższym ludu ukraińskiego. W jego duszy <…> znalazło <…> głębokie echo dążenie społeczne tego ludu, jego krwawe walki, ponure wspomnienia przebytych nieszczęść, ciemne a mgliste nadzieje i wiara w duchy wpływające na losy ludzi. Goszczyński będzie kiedyś najlepiej rozumianym przez masy ukraińskie, śpiew bowiem jego surowy <…>, twardy <…> grzmi potężnie siłą wydobytą z piersi tego ludu, do którego calem sercem zbliżył się w swoich wędrówkach" (Giller, 1875, s. 7).

Франко про Ґощинського як революціонера, конспіратора, демократа

У ранній праці «Життя Івана Федоровича і його часи» (нап. 1883–1884, першодрук 1985) Франко, зазначивши, що «почин» Листопадового повстання, яке готували «революціонери польські» 1830 р., мав вийти не лише од «військових», а й від «деяких молодих смільчаківцивілістів, головно газетярів і писателів», назвав серед них Севери-

на Ґощинського[1], якого означив «українцем», «походячим з дрібної шляхти української» (Франко, 1985а, с. 37). Таке етнічне, а радше геоетнічне означення Франко зробив, певно, за місцями народження, підростання і навчання майбутнього поета в Україні, власне, на Поділлі, Волині та Наддніпрянщині: Северин народився 4 листопада 1801 р. в шляхетській родині в подільському містечку Іллінцях на Вінниччині, жив з родиною у тих-таки Іллінцях, у волинському селі Сьомака́х біля Славути (тепер Шепетівського району Хмельницької обл.), у подільському містечку Новому Костянтинові (тепер село Новокостянтинів Хмельницького району Хмельницької обл.), а навчався у волинських містечках Заслáві (Ізяслáві, тепер Шепетівського району), Межирічі Корецькому (тепер село Великі Межи́річі Рівненського району Рівненської обл.), відтак знов у Вінниці, далі в Умані на Придніпров'ї, притому в Умані – у греко-католицькій василіянській гімназії (у 1816–1819 рр.). Після короткотривалого перебування у Варшаві (1820–1821) знову жив на Правобережному Придніпров'ї (1821–1830, з короткотривалим виїздом разом з М. Ґрабовським до Відня й Варшави 1828 р.). Улітку 1830 р. знову виїхав з М. Ґрабовським до Варшави. Після поразки Листопадового повстання емігрував до підавстрійської Галичини (зокрема Львова), відтак до Підгалля, а 1838 р. – до Франції. 1872 року оселився у Львові, де й жив до кінця життя († 25 лютого 1876 р.) (Giller, 1875, s. 2–9, 11–13, 21, 23, 30, 49). Пізніше в праці польською мовою «Poeta-bohater. Pamięci Seweryna Goszczyńskiego w rocznicę nocy belwederskiej» («Поет-герой: Пам'яті Северина Гощинського в річницю Бельведерської ночі», 1889), опертій на біографічному нарисі Ґіллера, Франко виправив себе, уточнивши за цим нарисом (Giller, 1875, s. 2), що батько майбутнього письменника Юзеф Ґощинський «був родом із Мазовщини», а в Україну переселився після третього (1795) поділу Польщі (Franko, 1889, s. 2).

У розвідці «Життя Івана Федоровича і його часи» Франко згадав Ґощинського також як емісара Польського Демократичного Товари-

1 Пор.: „Najtrudniejszą część tego planu przeznaczono w wykonaniu cywilnym, pod kierunkiem Ludwika Nabielaka, któremu dopomagał Goszczyński, Józef Mejzner, Zenon Niemojowski i Michał Szwejc" (Giller, 1875, s. 13).

ства (Towarzystwo Demokratyczne Polskie) до Львова 1836 р. для підготування «оружного повстання для відбудування Польщі» (Франко, 1985a, с. 68). В іншій ранній праці «Польське повстання 1846 року (Історична розвідка)» (Зоря. 1884. Ч. 1–10, 14–19) подано кілька штрихів до конспіративної діяльности Ґощинського в 1835–1837 рр. Зазначено (без вказівки на джерела), що до Львова «літом 1835 року прибув з Кракова поет і емігрант Северин Ґощинський з новинами» про те, що замість Краківської карбонарської ложі, створеної на зразок масонських лож, «зав'язалося чисто патріотичне» «Stowarzyszenie ludu polskiego» («Співдружність польського народу»), яке «розіслало своїх висланців в різні сторони, щоб полу́чити разом [об'єднати. – *Є. Н.*] революційні елементи на землях давньої Польщі». У Львові Ґощинському «швидко удалося упадаючу організацію карбонарську приєднати до нового товариства і надати йому більше живої сили» (Франко, 1985b, с. 357). Далі згадано, що «найзавзятіші конспіратори – Северин Ґощинський, Станіслав Малиновський і Ян Щепановський, "зверхники" краківської частини "Стоваришення люду польського"», 1836 року, після того як австрійське військо зайняло «вільне місто Краків», утекли звідти до галицького села Щепановиць (Szczepanowice, тепер у Тарновському повіті Малопольського воєводства) й у спілці з його власницею Маркіянною Хшонстовською (Chrząstowska) та її синами почали «працювати над навертанням сільського люду до своїх революційних цілей» (Франко, 1985b, с. 358). Відтак «всі три емігранти в жовтні 1836 р. прибули до Львова, вносячи з собою більше життя і огню в тамошню організацію». Верховну владу над нею обійняли «дві трійці»: емігранти Ґощинський, Малиновський і Щепановський та «місцеві» Роберт Геферн (Hefern), Францішек Смолька і Леон Корецький. Перша «трійця» схилялася «загалом більше до роботи агітаційної» (підготування якнайшвидшого повстання, залучення численних нових членів, запровадження суворої дисципліни замість плекання основних переконань), а друга, люди зрілі й ґрунтовно освічені, тяжіла «до роботи пропагандової» («стояли більше за повільним а певним ходом, за вироблюванням ясних переконань, <…> за виховування нової генерації патріотів польських»). Унаслідок переслідувань

львівської поліції під директорством Леопольда фон Захера (батька австрійського письменника Леопольда фон Захер-Мазоха) на зборах організації ухвалено внести зміни до статуту, згідно з якими її керівництво мало бути раз обране й могло в міру потреби приймати нових членів замість вибулих. Очільниками обрано Ґощинського, Смольку і Геферна (Франко, 1985b, с. 359). Проте Ґощинський «в 1837 [насправді 1838. – *Є. Н.*] році мусив утікати до Франції» (Франко, 1985b, с. 360).

Особливий акцент у згадках про Ґощинського як провідника польського визвольного руху Франко клав на його **обстоюванні скасування панщини** в Австрійській монархії та сподіванні, що поширення такої ідеї дасть змогу залучити селян до збройного повстання. У публіцистичній статті польською мовою „Nad świeżą mogiłą Jana Dobrzańskiego" («Над свіжою могилою Яна Добжанського»), надрукованій у петербурзькому польськомовному тижневику „Kraj" за 1 (13) червня 1886 р., Франко розповідав, що „w czasach najcięższego, bo dogorywającego absolutyzmu [austriackiego. – *Є. Н.*], od r. 1830 do 1846", „u ludzi iście wzniosłych" „gorący patriotyzm polski łączył się <...> nierozerwalnie z wielką i pierwszorzędną naówczas myślą: uwolnienia ludu wiejskiego od pańszczyzny. Potrzebę tego aktu propagowali <...> Cięglewicz, Goszczyński i później Dembowski Edward śród samego ludu wiejskiego <...>" (Franko, 1886, s. 6).

У статті „Teofil Wiśniowski. (W 44-tą rocznicę jego śmierci)" («Теофіль Вішньовський (У 40-ву річницю смерти)» (Franko, 1891)[1] також

1 Теофіль *Вішньовський* (Teofil Wiśniowski, *1805/1806–†1847) – учасник Листопадового повстання та організатор карбонарських організацій у Галичині, «Співдружности польського народу» («Stowarzyszenie ludu polskiego»), від 1838 р. член Польського Демократичного Товариства. Під час Краківського повстання 1846 року командував загоном у Галичині, був головою повстанського трибуналу. 3 березня 1846 р. його виявили українські селяни, брати Іван та Атанасій Будники в Манаєві (тепер село у Зборівській міській територіальній громаді Тернопільського району Тернопільської обл.) і видали до рук австрійців. За вироком суду повішений разом із Юзефом Капусцінським 31 липня 1847 р. на Горі Страт (Гицлівській) у Львові. У липні 1895 р. львівське міщанство поставило на місці страти меморіальний мармуровий обеліск роботи Юліяна Марковського (відреставрований 2015 р.). Франкову статтю „Teofil Wiśniowski. (W 44-tą rocznicę jego śmierci)" не вміщено ні в «Зібранні творів» (у 50 т.), ні в «Додаткових томах» (53-й, 54-й).

згадано Ґощинського як **активного учасника польського національно-визвольного та антифеодального (антипанщинного) руху в Галичині** 1820–1840-х років, перед Весною Народів 1848 р. (щоправда, конспіративна діяльність Ґощинського в Галичині тривала лише в 1831–1838 рр.). За Франком, це були

> „czasy <...> metternichowskiego absolutyzmu z jednej, a gorączkowych wysiłków, radykalnych marzeń, spisków i szczytnych poświęceń garstki młodych idealistów z drugiej strony. <...> Wszyscy czują, że <...> ten porządek osnuty na despotyzmie, na pańszczyźnie i wszechwładztwie biurokracji, długo ostać się nie może <...>. Młodzież <...> z wolnomularstwa międzynarodowego przechodzi do spisków o celach narodowych, zabarwiających się coraz to wyraźniej tendencjami społecznymi. Śmielsi, jak Goszczyński, Marcinkowski, Gosler [sic! Правильно: Goslar. – *Є. Н.*], Cięglewicz idą między lud, z większym lub mniejszym skutkiem niosąc pomiędzy niego ziarna nowych idei, lecz nieraz też rozdmuchując świadomie iskry społecznej nienawiści" (Franko, 1891)[1].

Ймовірно, таким застережливим формулюванням про «роздмухування іскри суспільної ненависти» Франко натякав на антишляхетське спрямування їхньої революційної пропаганди серед селян і водночас убезпечувався од прискіпувань цензури.

У розвідці «Шевченко героєм польської революційної легенди» (Зоря. 1891. Ч. 5; новий варіант: Житє і Слово. 1894. Т. 1. Кн. 3; остаточ-

1 *Marcinkowski* – з таким прізвищем серед конспіраторів відомим є Кароль *Марцінковський* (Karol Marcinkowski, *1800–†1846), польський лікар, філантроп, учасник Листопадового повстання. Однак він провадив діяльність у Познані та Східній Прусії, а не в Галичині. Ймовірно, Франко мав на увазі Станіслава *Маліновського* (Stanisław Malinowski, *1812–†1890), учасника Листопадового повстання, польського конспіратора, який пропагував демократичні, антишляхетські та антиклерикальні ідеї. Емігрував до Франції, майже пів століття був директором Національної школи в Парижі. Його згадано в ранішій Франковій розвідці «Польське повстання 1846 року» (див. вище). Юліян *Госляр* (Julian Maciej Goslar, *1820–†1852) – польський революційний діяч, автор політичних брошур і тюремної поезії, учасник польського повстання в Галичині й на Підгаллі 1846 р. Каспер *Ценглевич* (Ценґлевич, Kasper Cięglewicz, *1807–†1886) – польський громадсько-політичний діяч у Галичині, поет, автор окремих творів, написаних українською мовою (див.: Нахлік, 2010а, «Покажчик осіб»; Нахлік, Є., Нахлік, О., 2010; Нахлік, 2014; Нахлік, 2015, с. 675–677).

ний варіант в окремому вид.: Львів, 1901) Франкову увагу привернула «соціально-революційна, антипанська пропаганда давніших польських конспіраторів між польським людом», зокрема Ґощинського (Франко, 1981c, с. 227). Франко підкреслював, що побіч діячів, «далеких від думок про соціальний переворот, навіть від думки про надто близьке братання з простим народом», до «товариств і конспірацій» входили

> «люди іншого крою, такі, як Гощинський, Малиновський, Ценглевич, Госляр та ін. – гарячі патріоти польські та притім революціонери, які в шляхті бачили головну заваду до відбудування Польщі, надіялись того відбудування тільки через простий люд і, щоб порушити той люд, готові були посвятити шляхту й її інтереси [тобто пожертвувати шляхтою та її інтересами[1]. – *Є. Н.*].
>
> Знесення панщини було загальним окликом усіх тих тайних товариств та конспірацій <…>» (Франко, 1981c, с. 232).

В останні п'ятнадцять років XIX ст. **Франка, який належав тоді до соціально-радикального, соціалістичного руху, притому не лише українського, а й польського (до 1897 р.), та й загалом загальноавстрійського, приваблював соціальний та політичний радикалізм, революціонізм і демократизм Ґощинського, його антишляхетська та антипанщинна налаштованість**, спроби залучення селян до визвольної боротьби, яку той трактував не лише в сенсі національної революції, а й революції соціальної (скасування панщини та повалення самодержавної тиранії).

В автобіографії німецькою мовою «Curriculum vitae», датованій 18 травня 1893 р., Франко пояснював, що з його «намагання самому краще пізнати окремих авторів і відповідні літературні течії і зробити їх доступними для інших» були створені його «літературно-історичні нариси і характеристики», зокрема про Ґощинського (Франко, 1981d, с. 79). Насправді стаття польською мовою „Poeta-bohater. Pamięci Seweryna Goszczyńskiego w rocznicę nocy belwederskiej", надрукована в газеті „Kurjer Lwowski" за 29 листопада 1889 р., де тоді працював Фран-

1 Певно, такий смисл у слово «посвятити» вкладено тому, що одне зі значень польського слова «poświęcić» – „oddanie się czemuś kosztem rezygnacji z czegoś innego" (присвятити себе чомусь, пожертвувавши чимось іншим).

ко, насвітлює постать Ґощинського більше як борця, конспіратора, ніж як поета. Річниця так званої бельведерської ночі саме припадає на 29 листопада, бо ввечері цього дня 1830 р. група цивільних змовників (серед них і Ґощинський), а також підхорунжих (курсантів) напала у Варшаві на Бельведер – російську резиденцію великого князя Константина, що дало безпосередній поштовх до Листопадового повстання. Франко мав у своїй домашній книгозбірні обидві частини мемуарів Ґощинського „Noc belwederska", видані у Парижі в 1869–1870 рр. (зберігаються у Франковій бібліотеці в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України: Бурлака, 2025, с. 213, № 3164, комплект 5, 6).

У натхненному есеї „Poeta-bohater" мовлено про Ґощинського з величезним пієтетом: у всесвітній літературі, «w tej ogromnej dziedzinie duchowego i estetycznego rozwoju ludzkości» його залічено до „postaci potężnych ciałem i duchem, pełnych hartu i męskiej siły, <...> jakby ze spiżu ulanych, a mimo to pociągających ku sobie jakimś niewypowiedzianym czarem, <...> jaki wieje na nas <...> z głębi gorących, czysto ludzkich uczuć". У Франковому сприйнятті, „Postacie te <...> wysoko zdają się górować nad otaczającym ich społeczeństwem <...>. Przedstawiają się nam jak zaczarowani bohaterowie, którzy w bitwie z wrogim wojskiem igrają z ciskanymi na nich pociskami, nie doznając od nich żadnej szkody". За Франком, такими є Есхіл і Данте, а поряд з ними гідний стати Ґощинський: „Do szeregu takich postaci, chociaż zapewne nie jednakowej z nimi miary, należy mąż, którego imię przypomina się zawsze w szeregu pierwszych, ilekroć wspomnimy niezapomnianą w dziejach polskich noc 29. Listopada" (тобто початок Листопадового повстання 1830 р.) (Franko, 1889, Nr. 331, 29. Listopada, s. 2).

У Франковому трактуванні, Ґощинський – то „natura nawskróś, rdzennie polska, wykarmiona sokiem ziemi ukraińskiej, wybuła i wyhartowana wśród stepu ukraińskiego" (Franko, 1889, Nr. 331, 29. Listopada, s. 2). Щоправда, твердження, наче вдача Ґощинського викувана та загартована серед українських степів, не варто розуміти буквально: Ґощинський виростав, навчався і провадив конспіративну діяльність на землях Волинської, Подільської та Придніпровської височин, а властиво, на північному заході та на півночі від степової зони України. На Правобережному Придніпров'ї перебував у 1821–1830 рр.

найчастіше й найдовше в селі Ліщинівці (тепер Уманського району Черкаської обл.) та містечку Олександрівці (тепер Кропивницького району Кіровоградської обл.) у Міхала Ґрабовського, а також у Каєтанівці (тепер Кайтанівка Звенигородського району Черкаської обл.), Умані, Києві та інших місцях, „ścigany przez policją za poezje patriotyczne, które się po całej Ukrainie rozeszły". Власне, у Ліщинівці почав писати поему «Канівський замок», яку завершив в Олександрівці (Giller, 1875, s. 9). Ці місцевості лежать у природній зоні хвилястого лісостепу з лісовими масивами, полями й луками, ярами та пагорбами. Справжній ковиловий степ починається значно південніше, його Ґощинський не бачив. Радше може йтися про духове гартування Ґощинського мітом українського степу, поширеним в українському фольклорі, а відтак на його основі розбудовуваним у польському та українському романтизмі, зокрема в поемі «Канівський замок». Мабуть, думку про степовий гарт Ґощинського Франко почерпнув з «літературного портрету» Семенського, який мовив про вплив на автора «Канівського замку» як реального (географічного) степу, так і фольклорного образу степу:

> „Ścigany na Ukrainie za należenie do jakiegoś tajnego związku, tułał się po tych puszczach i stepach dnieprowych, które tak poetycznie a wiernie odmalował <...>" (Giller, 1875, s. 490);
>
> „Tułający się lirnik po stepach i puszczach dnieprowych, podsłuchał, jakie wspomnienia i myśli grały w piersiach ukraińskiego ludu <...>" (Giller, 1875, s. 491–492).

Франко також звертав увагу на вплив на Ґощинського українських народних пісень. У короткій передмові до власних перекладів польською мовою вибраних українських народних пісень „Wybór małoruskich pieśni ludowych" (варшавський журнал: Głos: Tygodnik Literacko-Społeczno-Polityczny. Warszawa, 1890. № 11) констатував: „Poezja ludowa ukraińska wywarła też niemały wpływ na artystyczną literaturę polską, natchnęła takich poetów, jak Bohdan Zaleski, Sew. Goszczyński i wielu innych" (Franko, 1890, s. 128).

У Франковому уявленні того часу (а це, нагадаю, 1889 рік) Ґощинський поставав як „Ostatni rycerz kresowy, który <…> wchłonął w siebie tradycję <…> namiętności potężnych, <…> siły i woli niezłomnej»

«jego poprzedników»; а з другого боку, «był on jednakowoż prawdziwym synem XIX wieku, który przeniósł już główne centrum walki w sferę ducha i słowa i jako apostoł tej nowej walki powrócił tam, skąd wyszedł jego ród, w serce polszczyzny [тобто до Варшави, де брав участь у повстанні. – *Є. Н.*], wnosząc tam elementa świeże i płodne, wnosząc nową siłę i energię <…>" (Franko, 1889, Nr. 331, 29. Listopada, s. 2).

Далі Франко висловив політико-філософські спостереження над перехідним характером історичної доби, у якій довелося жити й діяти раніше Ґощинському, а тепер доводиться йому самому:

> „Lecz wiek nasz jest wiekiem przejściowym: chociaż główne pole walki, główne mety zwycięstw i podbojów ze sfery ciała i krwi przeniosły się już w sferę duchu i słowa, to przecież stare wrogi rodu ludzkiego, despotyzm i ciemnota zbyt silną jeszcze władają potęgą fizyczną, zbyt dumnie nieraz podnoszą czoło, by miecze miały już zupełnie pójść między stare żelaziwo lub na przekucie".

Тож Франко з жалем констатував брак гуманізму та міжнаціонального порозуміння і згоди в сучасному йому розвитку людства: „Cywilizacja nie przestała jeszcze i w naszym wieku kroczyć po trupach i broczyć stóp swych po krwi. Ludzie nie stali się jeszcze jedną rodziną, w której jedno serce panuje i jeden duch; zwierzę zbyt często w nich się odzywa i domaga się poskromienia" (Franko, 1889, Nr. 331, 29. Listopada, s. 2).

Ці Франкові слова, сказані щодо XIX ст. і спрямовані головно проти Російської імперії, залишалися злободенними й у XX ст. і зберігають, на жаль, свою актуальність ще й нині, у 20-х роках XXI ст., притому сучасні події спонукують проєктувати їх передусім на все того ж кривавого московського агресора, який знову силкується поневолити Україну й загрожує країнам Балтики та й самій Польщі.

А в 20–30-х роках XIX ст. в умовах польського визвольного руху поет Ґощинський, як підкреслює Франко, стає на шлях збройної боротьби: «bohater ducha przemienia się w bojownika, przemienia pióro w miecz, rzuca się w pierwszy ogień niebezpieczeństw, i walczy i drugich do walki zagrzewa». А коли

> „zwycięstwo okazuje się niemożliwym <...> bez podźwignienia ludu do walki <...> w chwili strasznego rozbicia, niepowetowanej

(jak się zdawało) klęski, potężny duch poety bohatera znajduje nową arenę walki – cichej, tajnej, partyzanckiej, ale niemniej zaciętej i niemniej niebezpiecznej, jak i walka z karabinem w ręku. Bohater nocy belwederskiej, autor „Zamku Kaniowskiego" staje się konspiratorem, propagandzistą, emisariuszem, w sukmanie chłopskiej, w siermiędze góralskiej wstępuje między lud, poziom swych orlich myśli zniża do poziomu myśli i pragnień prostaczków, nie zniżając jednak w tych poziomych słowach ani na tercję bogatej skali swych uczuć, nie oziębiając ognia swej miłości ojczyzny. Orzeł stepowy, przywykły do prostych, potężnych lotów, przemienia się w węża, umiejącego wyślizgać się z tysiącznych sieci i sideł, zastawianych nań przez siepaczy, znikać nagle w niedostrzegalnych szczelinach, zjawiać się tam, gdzie go się nikt me spodziewał, a wszędzie wnosić blask cudowny tego diamentu miłości swobody, ludu, ojczyzny i sprawiedliwości, który jaśniał w jego sercu i w jego słowie" (Franko, 1889, Nr. 331, 29. Listopada, s. 2).

У цьому патетичному есеї Франко не лише захоплюється героїчною постаттю поета-воїна Ґощинського, а й солідаризується з відчайдушною боротьбою польської нації під проводом радикально налаштованої частини шляхти за визволення з-під імперського поневолення – російського та австрійського.

У другій частині статті, надрукованій у наступному числі газети «Kurjer Lwowski» (за 30 листопада 1889 р.), Франко подав реферат (у багатьох місцях майже дослівний) з нарису Ґіллера „Seweryn Goszczyński. Szkic biograficzny" (Franko, 1889, Nr. 332, 30. Listopada).

Через два з лишком роки у статті-рецензії «Нові причинки до історії польської суспільности на Україні в XIX в.» (Записки НТШ. 1902. Кн. 1) – розлогому «огляді» (Франко, 1986, с. 193) книжок Петра Хмельовського (Chmielowski) «Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi (1815–1823)» (Warszawa, 1898) і Тадеуша Бобровського (Bobrowski) «Pamiętniki» (Lwów, 1900, 2 томи) – Франко навіть зазначив, буцім Листопадове повстання 1830–1831 рр. було «розпочате в Варшаві в значній мірі з ініціативи українських поляків, вихованців Уманської школи (Гощинський)» (Франко, 1986, с. 202). Щоправда, обмежився лише одним прикладом, назвавши саме Ґощинського.

Франко про Ґощинського як поета

У літературознавчих працях Франка побіч висловлювань про поему «Канівський замок» є лише поодинокі згадки про інші твори її автора та його кореспонденцію.

У ранній статті «Літературні письма. I» (Другъ. 1876. № 19) в огляді першої збірки поезій словацького письменника Душана Сави Пепкіна «Poesie Dušana Savy Pepkina. Sväzok I» (1871)[1] Франко згадав уміщені в ній «переводжені стишки переважно з польських знаменитших поетів: Красіцького, Міцкевича і Гощинського» (Франко, 1980b, с. 30). У збірці подано переклад лише одного вірша Ґощинського: «Šťastie človeka. Od S. Goszczynski-eho» (в оригіналі: «Szczęście człowieka»).

У рецензії (Записки НТШ. 1901. Кн. 5) на перший том видання Діонізія Залеського «Korespondencja Józefa Bohdana Zaleskiego» (Львів, 1900) Франко зазначив, що в ньому вміщено листи 1825–1844 рр., «найцікавіші для характеристики Залеського в його відносинах до України» і що ті листи (в переліку адресатів названо й Ґощинського) «найцікавіші в цілій збірці» (Франко, 1982b, с. 103).

У рецензії (Записки НТШ. 1902. Кн. 3) на наукову публікацію Станіслава Здзярського – життєпис «Bohdan Zaleski. Studium biograficzno-literackie» (Львів, 1902) – Франко оцінив її як «працю цінну» з огляду на використання в ній «багатьох досі неопублікованих документів», особливо щоденника Ґощинського (Франко, 1982c, с. 291). Йдеться про „Dziennik podróży do Tatrów" («Щоденник подорожі до Татр»), написаний 1832 р. завдяки подорожі Підгаллям, Спишем і Татрами й повністю опублікований у Петербурзі 1853 р.

А здебільшого Франкові судження про Ґощинського як письменника стосуються поеми «Канівський замок» або загалом його як поета. Проте окремого розбору «Канівського замку», що його Франко, без сумніву, читав, він не залишив, обмежившись лише окремими зауваґами.

1 Dušan Sava Pepkin – псевдонім Мартина Меднянського (Martin Medňanský; *1840–†1891).

У статті «Adam Mickiewicz w rusińskiej literaturze» Франко згадав український переклад «уривків» («tłumaczy ustępy») з поеми Ґощинського «Канівський замок», що їх виконав Маркіян Шашкевич (Franko, 1885, s. 28).

У статті «Chłop polski w świetle poezji polskiej („Placówka", powieść Bolesława Prusa. Warszawa 1886)», надрукованій у польському журналі „Ruch", що виходив у Львові (1887. Zeszyty 9–13. 1 maja – 1 lipca), Франко зауважив, мавши на увазі Міцкевича, Словацького та Красінського: «W ogóle żaden z trzech wielkich poetów-romantyków nie stworzył i nie próbował nawet stworzyć typu chłopa – nie zajrzał do głębi jego życia» (Franko, 1887, s. 278). За Франковим спостереженням, «Niewiele też w tym stanie rzeczy zmieniły próby szkoły ukraińskiej – wyprowadzenia na scenę chłopa w roli pierwszorzędnej». Та все-таки Франко віддав належне Ґощинському: «Zaszczyt inicjatywy w tym względzie przynależy bez kwestii Sewerynowi Goszczyńskiemu, który w swym *Zamku Kaniowskim* pierwszy stara się kreślić typy ludowe Nebaby i Orliki». Водночас оцінюючи ці образи-персонажі під кутом зору вже панівного реалізму, Франко вказав на їх романтичну умовність та утрируваність, то більше, що метою його статті було показати переваги й достоїнства реалістичної повісти Болеслава Пруса „Placówka": «Ale i tutaj [у поемі „Zamek Kaniowski". – *Є. Н.*] romantyczne akcesoria prawie zakrywają sobą rzeczywiste życie; co więcej, krwawe tło, na którem te typy występują, odstraszało raczej od nich, zniechęcało do studiowania ich [chłopów. – *Є. Н.*] życia i ich duszy» (Franko, 1887, s. 278).

Утім, іще Семенський зауважив, що в «Канівському замку» «znać ówczesny wpływ romantyzmu; poeta nie wydobył jeszcze z siebie, ani z narodu tych pojęć, jakie pracy krytyków i poetów później wydobyły przy tworzeniu rodzimej poezji» (Siemieński, 1865, s. 499). Наприклад, його «nieswojski sposób zdradza tylko chętkę wprowadzenia wisielca, szubienicy, rozmowy puszczyków i jakiejś zagmatwanej tajemniczości, która może być bardzo romantyczną, ale niezgodną z prostotą, a najbardziej z prawdą» (Siemieński, 1865, s. 500).

У статті «Тарас Шевченко» (Зоря. 1891. Ч. 5) Франко, простежуючи, як у європейських літературах головним героєм творів стає селянин, згадав «декораційне трактування фігур мужицьких» у поемах

„Zamek Kaniowski" Ґощинського і „Pan Tadeusz" Міцкевича (Франко, 1980d, с. 112). Цю думку, яка є водночас і похвалою (бо констатовано одне з перших у літературі польського романтизму зображення селян), і критикою (бо це зображення ще декоративне), повторено у скороченій редакції статті німецькою мовою «Taras Schewtschenko», опублікованій у віденській газеті «Die Zeit» (1914. 3 квітня) (Франко, 1983, с. 248). В енциклопедичній статті «Южнорусская литература» (Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А Ефрона. СПб., 1904. Т. 41) Франко як на недолік вказав на «мелодраматическую демоничность гайдамаков Гощинского» (Франко, 1984b, с. 121).

У «Передньому слові» до свого видання Шевченкового вірша «Перебендя» (Львів, 1889) Франко зазначив, що «т. зв. українська школа польська» «дала Шевченкові готові вже форми і типи літературні», зокрема для «Перебенді» – «ідеалізованих старців-бандуристів» (Франко, 1980c, с. 299), як ось у поемі «Канівський замок» Ґощинського:

> «Досить ефектно і ярко вималював старця-бандуриста й Северин Гощинський в своїй поемі „Zamek Kaniowski", виданій в Варшаві 1828 р. Чи знав Шевченко сю поему, про се виразного свідоцтва не маємо; здається, однако ж, що знав її, – на се вказують, хоч посередньо, численні паралельні місця в „Zamku" і "Гайдамаках", зібрані д-ром О. Огоновським в розборі Шевченкової поеми. Адже ж вийшла вона в Варшаві і відразу зробила величезне враження (гл.: L. Siemieński. Portrety literackie, стор. 487)[1], то й дивно було б, якби Шевченко, бувши в Варшаві 1830 року, не спізнався з сією поемою, котра надто ще так *близько* доторкалась його рідної України» (Франко, 1980c, с. 300).

Насправді перебування Шевченка у Варшаві 1830 р. не доведено.

1 Франко вказав лише на першу сторінку «літературного портрета» Ґощинського (Siemieński, 1865, s. 487–504). Семенський зазначив: «<...> obok mickiewiczowskich *Dziadów*, przypominających nieco szkołę sentymentalną niemiecką, obok *Grażyny*, odsunionej w daleką przeszłość i klasycznie pięknej, obok ckliwych i manierowanej prostoty ballad Witwickiego, obok *Marii*, której rzeczywistych piękności nie umiano jeszcze ocenić godnie, *Zamek Kaniowski* wyglądał jak który z olbrzymów, wywołany zaklęciem z głębi pieczary, w pomoc słabemu hufcowi rycerzy, dobijającemu się o rękę królewny. Zjawisko to, takie niespodziane, sprawiło niemałe zamieszanie równie w obozie <...> przyjaciół i nieprzyjaciół» (Siemieński, 1865, s. 488).

Франко покликався на «студію» Омеляна Огоновського «Гайдамаки. Поема Тараса Шевченка», надруковану у львівському журналі «Правда» (1879. № 3–6) та окремою відбиткою. У ній зроблено спробу порівняти в поемах Ґощинського і Шевченка («паралельних творах») зображення Коліївщини, окремих епізодів, сцен і персонажів (двірський козак, а відтак гайдамацький отаман Небаба – гайдамака Ярема Галайда; їхні кохані «коза́чки» Орлика – Оксана; трагічна месниця Орлика, яка зарізала нелюбого чоловіка, панського управителя, і перетворилася на «відьму», – трагічний герой Гонта, який зарізав своїх синів «із-за присяги своєї»). Щоправда, «численних паралельних місць» між обома творами Огоновський не виявив, а простежив лише три-чотири сцени й епізоди (Огоновський, 1879, с. 5, 11, 12, 31–33, 35, 39). До того ж він обмежився зіставленням, а радше контрастуванням «паралельних» та «анальогичних» епізодів та образів (тенденційне порівняння в нього цілковито вийшло на користь Шевченкової поеми), але не порушував питання про можливий вплив «Канівського замку» на «Гайдамаків» і не вів мову про Шевченкові запозичення з поеми Ґощинського.

Навівши далі 12 рядків з поеми „Zamek Kaniowski", щоб показати, «як малює Гощинський свого лірника» (Франко, 1980с, с. 300–301), Франко наголосив: «Ся постать лірника змальована з таким майстерством і юмором, що Семенський <…> не вагується сей уступ назвати найгеніальнішим місцем в поемі» (покликався на книжку Семенського „Portrety literackie", s. 497)[1] (Франко, 1980с, с. 301). Семенський у «літературному портреті» Ґощинського наголосив:

> „Nie można już nic trafniejszego stworzyć z włóczącego się dziada, tej figury tak popularnej na Ukrainie, niż stworzył Goszczyński w lirniku. Krótki, pełny najżywszej dykcji dialog jego z Nebabą tyle mieści w sobie prostoty, prawdy, humoru, a szczególniej frantostwa naszego chłopa, że nieledwo za najgenialniejszy uważałbym w całym poemacie..." (Siemieński, 1865, s. 496–497).

А покликуючись на розповідь Олександра Кониського, Франко зазначив, що ця «поема Гощинського в 40-их роках була дуже попу-

1 У виданні (Франко, 1980с, с. 301) помилково надруковано «стор. 297». У першодруку: «стор. 497» (Франко, 1889, с. 46).

лярна в Києві серед молодіжі української, а деякі навіть лівобережні, як д. Пильчиков, уміли її всю напам'ять, розуміється, в оригіналі» (Франко, 1980с, с. 301). Тож, за Франковим спостереженням, Шевченко творив «Перебендю»,

> «може, й несвідомо, але талановито перетоплюючи в своїй голові і бурливий романтизм Міцкевича та Гощинського, й шляхетське українолюбство Падури, і ліберальні пориви та реакційний об'єктивізм Пушкіна і все те з високим почуттям артистичної міри та реальної правди перещеплюючи на здоровий паріст української народної пісні та власної високорозвитої індивідуальності» (Франко, 1980с, с. 306).

А коли Кониський у гострокритичній рецензії на це Франкове «Переднє слово» (Правда. 1889. Вип. 5: Лютий; підп. К...) закинув йому перебільшення впливу на Шевченка Міцкевича, польських поетів «української школи» та Пушкіна, то Франко у «Відповіді критикові "Перебенді"» (Правда. 1889. Вип. 7: Цьвітень) аргументовано доводив, що Шевченків Перебендя – суто літературний образ: «не натурщик, а фігура ідеальна, уособлення <…> поглядів Шевченка на суспільність і на роль поета серед тої суспільності», тому «вважав конечним порівняти такого кобзаря з кобзарями польських поетів, змальованими з такою ж самою тенденцією, і з віршами Пушкіна, котрі виражають також сю саму думку. А такого типу кобзаря Шевченко не міг узяти з народу <…>» (Франко, 1980а, с. 309–310).

Хоча в розглядуваній вище статті «Poeta-bohater», характеристичній та оціночній, Франко значно більше розкривав особистість Ґощинського, ніж його творчість, і в означенні «поет-герой» клав наголос на його героїчному громадянському чинові, усе ж торкнувся і його літературної спадщини. Виокремивши безстрашного поета-повстанця, поета-конспіратора з когорти інших репрезентантів «української школи» в польському романтизмі, Франко підкреслив „wielki wpływ, jaki wywarła poezja i osobistość jego na poezję i cały rozwój współczesnych i późniejszych pokoleń Polski a po części i Rusi" (тобто України) (Franko, 1889, Nr. 331, 29. Listopada, s. 2). А насамкінець статті висловив жаль, що „dzieła Seweryna Goszczyńskiego nie doczekały się

dotychczas wydania, godnego imienia wieszcza" (Franko, 1889, Nr. 331, 29. Listopada, s. 2), так само й „działalność jego jako pisarza i obywatela nie doczekała się godnego doniosłości jej opracowania", позаяк „nie mamy pracy obszerniejszej, monograficznej, poświęconej Goszczyńskiemu" (Franko, 1889, Nr. 331, 29. Listopada, s. 3). Тож Франко, за його словами, був би дуже щасливим, якби його «przypomnienie dzisiejsze posłużyło za impuls do rozpoczęcia tej pracy». Першочерговим він убачав текстологічно-видавниче завдання:

> „Wydanie krytyczne dzieł Goszczyńskiego, według możności kompletne, jest obecnie jednym z pierwszych i najważniejszych obowiązków pietyzmu społeczeństwa polskiego wobec jednego z największych mistrzów polskiego słowa i jednego z najdzielniejszych ludzi, jakich wydał naród polski" (Franko, 1889, Nr. 331, 29. Listopada, s. 3)[1].

Через 12 років у рецензії (Записки НТШ. 1901. Кн. 5) на працю Станіслава Здзярського „Ze studiów nad «szkołą ukraińską». Kierunek ludowy w poezji" (Ateneum. 1900. T. IV) Франко знову дорікнув польським літературознавцям, що «досі нема повного і критичного видання писань такого велетня польського слова, як Северин Ґощинський» (Франко, 1982d, с. 104). А невдовзі таке «повне видання» творів Ґощинського (у двох томах) з'явилося, і Франко мав його у своїй книгозбірні: Pisma Seweryna Goszczyńskiego / Wydanie kompletne uzupełnione pismami pośmiertnymi. Pod redakcją Zygmunta Wasilewskiego. Lwów; Warszawa: Nakładem Towarzystwa wydawniczego, 1904 (обидва томи зберігаються у Франковій бібліотеці в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, у власній оправі Франка, в тексті першого тому – з позначками, підкресленнями, відкресленнями й виправленнями олівцем і синім чорнилом: Бурлака, 2025, с. 298–299, № 3369–3370).

У цитованій вище розвідці «Шевченко героєм польської революційної легенди» Франко розлого зацитував з анонімної статті «O stosunku obecnym Ukrainy do Polski», надрукованої у паризькому

1 Щодо такої Франкової характеристики Ґощинського Р. Радишевський зазначив: «Із огляду на художньо-естетичне та тематично-ідейне наповнення "Канівського замку", а також безпосередню участь поета у Листопадовому повстанні, ми не вважаємо таку оцінку перебільшеною» (Радишевський, 2018, с. 231).

журналі „Przegląd Rzeczy Polskich" 1859 р. (Zeszyt 2. 15 lutego), як вважав, «найкращу і найдосаднішу критику цілої т[ак] зв[аної] української школи в польській літературі, написану польським шляхтичем і патріотом» (Франко, 1981с, с. 220). Автор польської статті (на жаль, не вдалося з'ясувати, хто це), визнав, що „wojny Nalewajki, Pawluka, Chmielnickiego, Paleja і Żeleźniaka" „były to walki o niepodległość". Ставлячи питання: „Kogo tu zamianować bohaterem i męczennikiem sprawy?" – автор ілюстрував відповіді позиціями польських поетів-романтиків, репрезентантів «української школи»:

> „Więc jedni, jak na przykład Zaleski, sięgali po za Koliszczyznę і malowali czasy, gdy Ukraina і Polska na wspólne chodziły wyprawy pod mury Moskwy і Smoleńska, nad Dunaj і Cecorę; inni, jak na przykład Goszczyński, nie mogąc zakryć prawdy, przerzucali się jawnie na stronę hajdamaków; a inni jeszcze, jak na przykład Czajkowski, natworzyli nam kozaków przyjaciół, co by duszę і ciało oddali za Lacha" (Франко, 1981с, с. 219) (пор.: O stosunku…, 1859, s. 2–3).

Очевидно, така постава Ґощинського стосовно гайдамаків викликала симпатію у Франка.

Якщо Падура, Богдан Залеський, Міхал Чайковський звертались до українців із закликами долучитися до відновлення Польської держави, то автор статті «O stosunku obecnym Ukrainy do Polski» визнавав визвольну боротьбу українців за власну державність і з цього погляду пропонував співвітчизникам переглянути ставлення до українців. Від цієї статті бере початок та лінія усвідомлення потреби перегляду ставлення польської сторони до України, до українського народу, яка знайшла продовження у союзі Пілсудського і Петлюри, у часопису „Kultura" Ґедройця, у публіцистиці Юзефа Лободовського, а сьогодні – у позиції Адама Міхніка.

Франкове визначення місця Ґощинського в літературі. В історико-літературному огляді (у чужому перекладі чеською мовою) «Literatura ukrajinsko-ruská (maloruská)» («Українсько-руська (малоруська) література»: Slovanský Přehled. 1898. № 2) Франко залічував Міцкевича, Мальчевського і Ґощинського до «того відтінку романтичної школи, котрий, не задовольняючись самою фантастичністю

і народним тоном, прагнув проникнути глибше в народне життя і шукати в ньому залишків колишнього, кращого, ідеальнішого стану, зразків героїзму і правдивої релігійности» (Гюґо, Тік, Новаліс, Шевченко, Амвросій Метлинський, Євген Гребінка) (Франко, 1984a, с. 85).

Як засвідчує стаття «Сучасні польські поети» (Літературно-науковий Вістник. 1899. Т. 5. Кн. 3), найвизначнішою в «добу великого розцвіту польської поезії» – «більше-менше від 1820 до 1848 р.» – Франко вважав «геніальну трійцю польських "романтиків" – Міцкевича, Словацького, Красінського», а щойно «обік них» ставив «цілу плеяду більше або менше талановитих їх товаришів, як ось Б. Залеський, Сев. Гощинський» та ін. (Франко, 1981b, с. 385). При цьому виокремлюючи Леонарда Совінського, «найстаршого із <…> польсько-українських поетів нової доби» польської літератури (1860–1890 рр.), підкреслив: «Своїм різким мужеським характером, що бажає діла, характеру і сили, що вміє горячо любити і горячо ненавидіти, Совінський являється безпосереднім наслідником музи Гощинського» (Франко, 1981b, с. 392).

Водночас заувага у статті «Нова чеська література і її розвій. Ярослав Врхліцький, його життя і творчість. "Бар-Кохба"» (Літературно-науковий Вістник. 1899. Т. 8. Кн. 12) дає підставу ствердити, що Франко залічував Ґощинського до першорядних слов'янських письменників 1820–1840-х років: «<…> в ту саму пору в Польщі постали були такі велетні, як Міцкевич, Словацький, Гощинський, а в Росії Пушкін, Гоголь і Лермонтов, супроти котрих блідли скромні чеські зірки <…>» (Франко, 1981a, с. 482). Як бачимо, до цього ряду геніальних слов'янських митців слова з «української школи» додано лише Ґощинського. Проте з сьогоднішнього погляду варто зауважити, що Франко перебільшував: усе-таки найвидатнішим твором «української школи» залишається геніальна філософсько-екзистенційна поема Антонія Мальчевського „Maria" («Марія»).

Пізніше у згаданій статті-рецензії «Нові причинки до історії польської суспільности на Україні в XIX в.» (1902) серед «високоталановитих» «робітників» польської літератури, що їх достачала Правобережна Україна й Волинь, Франко залічував до «першорядних» Мальчевського, Залеського і Ґощинського (Франко, 1986, с. 191). У статті «"Король

балагулів": Антін Шашкевич і його українські вірші» (Записки НТШ. 1904. Т. 57. Кн. 1) Франко в тому явищі, котре, за його словами, «історики польської літератури привикли називати "українською школою"», на чільне місце ставив «поезію Мальчевського, Б. Залеського та Гощинського» (Франко, 1982a, с. 113), також ставлячи Ґощинського на третє місце. Нема достатніх відомостей, щоб достеменно з'ясувати, на підставі яких критеріїв Франко перелічував провідну трійцю поетів «української школи» саме в такому порядку: чи за хронологією (написанням і публікаціями основних творів), чи за художнім рівнем, чи просто за усталеною в польському романтизмі традицією. Наприклад, Ґіллер подав перелік „najznakomitszych przedstawicieli" „szkoły poetów ukraińskich" у такому ж порядку: „Antoni Malczewski, Bohdan Zaleski, Seweryn Goszczyński" (Giller, 1875, s. 7).

Висновки дослідження й перспективи подальших наукових розвідок. На даний момент, завдяки опрацюванню всіх відомих авторові висловлювань Франка про Ґощинського, проблема Франкової суспільно-політичної та історично-літературної рецепції діяльности й творчости польського поета вичерпана. Подані коментарі до цих висловлювань знадобляться при підготуванні Повного видання Франкових текстів. Можливо, будуть виявлені ще якісь відгуки українського письменника про Ґощинського та архівні матеріали, хоча навряд чи вони змінять загальну картину Франкового осмислення польського романтика, викладену в цій статті. Важливішою за цю часткову проблему є інша, загальна, розв'язанню якої знадобляться факти і спостереження, наведені у пропонованій розвідці: що у Франкових працях становить реферування і популяризацію чужих думок, а що є його власними судженнями й висновками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлака Г. (Кер. проєкту). (2025). *Бібліотека Івана Франка: науковий опис у чотирьох томах* (Т. 3). Київ.

2. Нахлік, Є. (2010a). *Творчість Юліуша Словацького й Україна. Проблеми українсько-польської літературної компаративістики*. Львів.

3. Нахлік, Є. (2010b). Українські письменники XIX ст. про «українську школу» в польському романтизмі (від Тараса Шевченка до Івана Франка). У

Нахлік, Є. *Творчість Юліуша Словацького й Україна. Проблеми українсько-польської літературної компаративістики* (с. 105–147). Львів.

4. Нахлік, Є. (2014). Тарас Шевченко і Каспер Ценглевич (До верифікації припущень Івана Франка та Василя Щурата). У Нахлік, Є. *«І мертвим, і живим, і ненародженним», і самому собі: Шевченкове ословлення минулого, сучасного й майбутнього та власної екзистенції* (с. 377–383). Львів.

5. Нахлік, Є. (2015). Ценглевич Каспер-Мельхіор-Бальтазар. У *Шевченківська енциклопедія* (Т. 6, с. 675–677). Київ.

6. Нахлік, Є., Нахлік, О. (2010). Життя, діяльність і творчість Каспера Ценглевича у висвітленні Івана Франка. У *Українсько-польські літературні взаємини: історія, типологія, рецепція: Колективна монографія* (с. 28–45). Донецьк.

7. Непоп, Л. (1996). «Українська школа» в польській літературі в дослідженнях Івана Франка. У *Іван Франко і творення української суверенної держави: матеріали Всеукр. міжвуз. наук. конф., присвяч. 140-річчю від дня народж. Івана Яковича Франка (30 жовт. 1996 р.)* (с. 97–99). Київ.

8. Огоновський, Ом. (1879). *Гайдамаки. Поема Тараса Шевченка: Студіум*. Львів.

9. Пачовський, Т. І. (1958). Іван Франко про «українську школу» в польській літературі. У *Слов'янське літературне єднання* (с. 23–40). Львів.

10. Радишевський, Р. (2018). *«Українська школа» в польському романтизмі: феномен пограниччя: монографія*. Київ.

11. Франко, І. (1889). Переднє слово. У Шевченко, Т. Г. *Перебендя*, З переднім словом Ів. Франка (с. 3–63). Львів: З друкарні Товариства ім. Шевченка.

12. Франко, І. (1980a). Відповідь критикові «Перебенді». У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 27, с. 308–311). Київ: Наукова думка.

13. Франко, І. (1980b). Літературні письма. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 26, с. 26–47). Київ: Наукова думка.

14. Франко, І. (1980c). Переднє слово [До видання: Шевченко Т. Г. «Перебендя»… Львів, 1889]. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 27, с. 285–307). Київ: Наукова думка.

15. Франко, І. (1980d). Тарас Шевченко. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 28, с. 112–122). Київ: Наукова думка.

16. Франко, І. (1981a). Нова чеська література і її розвій. Ярослав Врхліцький, його життя і творчість. «Бар-Кохба». У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 31, с. 481–498). Київ: Наукова думка.

17. Франко, І. (1981b). Сучасні польські поети. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 31, с. 385–412). Київ: Наукова думка.

18. Франко, І. (1981c). Шевченко героєм польської революційної легенди. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 29, с. 210–248). Київ: Наукова думка.

19. Франко, І. (1981d). Curriculum vitae. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 29, с. 77–82). Київ: Наукова думка.

20. Франко, І. (1982a). «Король балагулів»: Антін Шашкевич і його українські вірші. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 35, с. 113–149). Київ: Наукова думка.

21. Франко, І. (1982b). Korespondencja Józefa Bohdana Zaleskiego. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 33, с. 102–103). Київ: Наукова думка.

22. Франко, І. (1982c). Stanisław Zdziarski. Bohdan Zaleski. Studium biograficzno-literackie. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 33, с. 291–292). Київ: Наукова думка.

23. Франко, І. (1982d). Stanisław Zdziarski. Ze studyów nad «Szkołą ukraińską». У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 33, с. 104–106). Київ: Наукова думка.

24. Франко, І. (1983). Тарас Шевченко. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 39, с. 248–254). Київ: Наукова думка.

25. Франко, І. (1984a). Українсько-руська (малоруська) література. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 41, с. 74–100). Київ: Наукова думка.

26. Франко, І. (1984b). Южнорусская литература. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 41, с. 101–161). Київ: Наукова думка.

27. Франко, І. (1985a). Життя Івана Федоровича і його часи. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 46, кн. 1, с. 7–298). Київ: Наукова думка.

28. Франко, І. (1985b) Польське повстання 1846 року (Історична розвідка). У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 46, кн. 1, с. 352–414). Київ: Наукова думка.

29. Франко, І. (1986). Нові причинки до історії польської суспільності на Україні в XIX в. У *Зібрання творів у 50 томах* (Т. 47, с. 191–241). Київ: Наукова думка.

30. Franko, I. (1885). Adam Mickiewicz w rusińskiej literaturze. *Kraj: tygodnik polityczno-społeczny*, Petersburg, № 46, 14 (26) listopada, s. 28–29.

31. Franko, I. (1886). Nad świeżą mogiłą Jana Dobrzańskiego. *Kraj: tygodnik polityczno-społeczny*, Petersburg, № 22, 1 (13) czerwca, s. 6–7.

32. Franko, I. (1887). Chłop polski w świetle poezji polskiej („Placówka", powieść Bolesława Prusa. Warszawa 1886). *Ruch*, Lwów, zeszyt 9, 1 maja, s. 278–280.

33. Franko, I. (1889). Poeta-bohater. Pamięci Seweryna Goszczyńskiego w rocznicę nocy belwederskiej. *Kurjer Lwowski*, Nr. 331, 29. Listopada, s. 2–3; Nr. 332, 30. Listopada, s. 2–3.

34. Franko, I. (1890). Wybór małoruskich pieśni ludowych. *Głos: Tygodnik Literacko-Społeczno-Polityczny*, Warszawa, № 11, 3 (15) Marca, s. 128–129.

35. Franko, I. (1891). Teofil Wiśniowski. (W 44-tą rocznicę jego śmierci). *Kurjer Lwowski*, Nr. 210, 31. Lipca, s. 1.

36. Giller, A. (1875). Seweryn Goszczyński. Szkic biograficzny (s. 2–29). W: *Sobótka. Księga zbiorowa na uczczenie pięćdziesięcioletniego jubileuszu Seweryna Goszczyńskiego*. Lwów.

37. Kuplowski, M. (1974). *Iwan Franko jako krytyk literatury polskiej*. Rzeszów: Wydawnictwo WSP w Rzeszowie.

38. Kuplowski, M. (1979). Wstęp (s. 5–41). W: Franko, I. *O literaturze polskiej*, Wyboru dokonał i opracował M. Kuplowski, Kraków: Wydawnictwo Literackie.

39. O stosunku obecnym Ukrainy do Polski (1859). *Przegląd Rzeczy Polskich*, Paryż, zeszyt 2, 15 lutego, s. 1–20.

40. Radyszewśkyj, R. (2016). Iwan Franko w polskiej prasie: literatura i kultura (s. 5–19). W: Franko, I. *Szkice o literaturze: Kultura, Literaturoznawstwo, Publicystyka*, Koncepcja, projekt graficzny i realizacja: Robert Maciej; pod redakcją Jana Matkowskiego i Ihora Rozłuckiego. Warszawa; Drohobycz.

41. Siemieński, L. (1865). Seweryn Goszczyński (s. 487–504). W: Siemieński, L. *Portrety literackie*. Poznań: Nakładem Księgarni Jana Konstantego Żapańskiego.

REFERENCES

1. Burlaka, H. (Proj. Dir.). (2025). *Biblioteka Ivana Franka: naukovyi opys u chotyrokh tomakh* (Vol. 3). Kyiv. [In Ukrainian.]

2. Nakhlik, Ye. (2010a). *Tvorchist Yuliusha Slovatskohoi Ukraina. Problemy ukrainsko-polskoi literaturnoi komparatyvistyky*. Lviv. [In Ukrainian.]

3. Nakhlik, Ye. (2010b). Ukrainski pysmennyky XIX st. pro "ukrainsku shkolu" v polskomu romantyzmi (vid Tarasa Shevchenka do Ivana Franka). In Ye. Nakhlik, *Tvorchist Yuliusha Slovatskoho i Ukraina. Problemy ukrainsko-polskoi literaturnoi komparatyvistyky* (pp. 105–147). Lviv. [In Ukrainian.]

4. Nakhlik, Ye. (2014). Taras Shevchenko i Kasper Tsenhlevych (Do veryfikatsiii prypushchen Ivana Franka ta Vasylia Shchurata). In Ye. Nakhlik, *"I mertvym, i zhyvym, i nenarodzhennym", i samomu sobi: Shevchenkove oslovlennia mynuloho, suchasnoho i maibutnoho ta vlasnoi ekzystentsiii* (pp. 377–383). Lviv.

5. Nakhlik, Ye. (2015). Tsenhlevych Kasper-Melkhior-Baltazar. In *Shevchenkivska entsyklopedia* (Vol. 6, pp. 675–677). Kyiv. [In Ukrainian.]

6. Nakhlik, Ye., & Nakhlik, O. (2010). Zhyttia, diialnist i tvorchist Kaspera Tsenhlevycha u vysvitlenni Ivana Franka. In *Ukrainsko-polski literaturni vzaiemyny: istoriia, typolohiia, retseptsiia: Kolektyvna monohrafiia* (pp. 28–45). Donetsk. [In Ukrainian.]

7. Nepop, L. (1996). "Ukrainska shkola" v polskii literaturi v doslidzhenniakh Ivana Franka. In *Ivan Franko i tvorennia ukrainskoi suverennoi derzhavy: materialy Vseukr. mizhvuz. nauk. konf., prysviach. 140-richchiu vid dnia narodzh. Ivana Yakovycha Franka (30 zhovt. 1996 r.)* (pp. 97–99). Kyiv. [In Ukrainian.]

8. Ohonovskyi, Om. (1879). *Haidamaky. Poema Tarasa Shevchenka: Studium*. Lviv. [In Ukrainian.]

9. Pachovskyi, T. I. (1958). Ivan Franko pro "ukrainsku shkolu" v polskii literaturi. In *Slovianiske literaturne iednannia* (pp. 23–40). Lviv. [In Ukrainian.]

10. Radyshevskyi, R. (2018). *"Ukrainska shkola" v polskomu romantyzmi: fenomen pohranychchia: monohrafiia*. Kyiv. [In Ukrainian.]

11. Franko, I. (1889). Perednie slovo. In T. H. Shevchenko, *Perebendia, z perednim slovom Iv. Franka* (pp. 3–63). Z drukarni Tovarystva im. Shevchenka. [In Ukrainian.]

12. Franko, I. (1980a). Vidpovid krytykovi "Perebendi". In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 27, pp. 308–311). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

13. Franko, I. (1980b). Literaturni pysma. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 26, pp. 26–47). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

14. Franko, I. (1980c). Perednie slovo [Do vydannia: Shevchenko T. H. "Perebendia"… Lviv, 1889]. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 27, pp. 285–307). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

15. Franko, I. (1980d). Taras Shevchenko. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 28, pp. 112–122). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

16. Franko, I. (1981a). Nova cheska literatura i yii rozvii. Yaroslav Vrkhlitskyi, yoho zhyttia i tvorchist. "Bar-Kokhba". In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 31, pp. 481–498). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

17. Franko, I. (1981b). Suchasni polski poety. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 31, pp. 385–412). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

18. Franko, I. (1981c). Shevchenko heroiem polskoi revoliutsiinoi lehendy. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 29, pp. 210–248). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

19. Franko, I. (1981d). Curriculum vitae. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 29, pp. 77–82). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

20. Franko, I. (1982a). "Korol balahuliv": Antin Shashkevych i yoho ukrainski virshi. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 35, pp. 113–149). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

21. Franko, I. (1982b). Korespondencja Józefa Bohdana Zaleskiego. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 33, pp. 102–103). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

22. Franko, I. (1982c). Stanisław Zdziarski. Bohdan Zaleski. Studium biograficzno-literackie. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 33, pp. 291–292). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

23. Franko, I. (1982d). Stanisław Zdziarski. Ze studyów nad "Szkołą ukraińską". In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 33, pp. 104–106). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

24. Franko, I. (1983). Taras Shevchenko. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 39, pp. 248–254). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

25. Franko, I. (1984a). Ukrainsko-ruska (maloruska) literatura. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 41, pp. 74–100). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

26. Franko, I. (1984b). Yuzhnorusskaya literatura. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 41, pp. 101–161). Kyiv: Naukova Dumka. [In Russian.]

27. Franko, I. (1985a). Zhyttia Ivana Fedorovicha i yoho chasy. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 46, Bk. 1, pp. 7–298). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

28. Franko, I. (1985b). Polske povstannia 1846 roku (Istorychna rozvidka). In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 46, Bk. 1, pp. 352–414). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

29. Franko, I. (1986). Novi prychynky do istorii polskoi suspilnosti na Ukraini v XIX v. In *Zibrannia tvoriv u 50 tomakh* (Vol. 47, pp. 191–241). Kyiv: Naukova Dumka. [In Ukrainian.]

30. Franko, I. (1885). Adam Mickiewicz w rusińskiej literaturze. *Kraj: tygodnik polityczno-społeczny*, Petersburg, № 46, 14 (26) listopada, s. 28–29. [In Polish.]

31. Franko, I. (1886). Nad świeżą mogiłą Jana Dobrzańskiego. *Kraj: tygodnik polityczno-społeczny*, Petersburg, № 22, 1 (13) czerwca, s. 6–7. [In Polish.]

32. Franko, I. (1887). Chłop polski w świetle poezji polskiej („Placówka", powieść Bolesława Prusa. Warszawa 1886). *Ruch*, Lwów, zeszyt 9, 1 maja, s. 278–280. [In Polish.]

33. Franko, I. (1889). Poeta-bohater. Pamięci Seweryna Goszczyńskiego w rocznicę nocy belwederskiej. *Kurjer Lwowski*, Nr. 331, 29. Listopada, s. 2–3; Nr. 332, 30. Listopada, s. 2–3. [In Polish.]

34. Franko, I. (1890). Wybór małoruskich pieśni ludowych. *Głos: Tygodnik Literacko-Społeczno-Polityczny*, Warszawa, № 11, 3 (15) Marca, s. 128–129. [In Polish.]

35. Franko, I. (1891). Teofil Wiśniowski. (W 44-tą rocznicę jego śmierci). *Kurjer Lwowski*, Nr. 210, 31. Lipca, s. 1. [In Polish.]

36. Giller, A. (1875). Seweryn Goszczyński. Szkic biograficzny (s. 2–29). W: *Sobótka. Księga zbiorowa na uczczenie pięćdziesięcioletniego jubileuszu Seweryna Goszczyńskiego*. Lwów. [In Polish.]

37. Kuplowski, M. (1974). *Iwan Franko jako krytyk literatury polskiej*. Rzeszów: Wydawnictwo WSP w Rzeszowie. [In Polish.]

38. Kuplowski, M. (1979). Wstęp (s. 5–41). W: Franko, I. *O literaturze polskiej*, Wyboru dokonał i opracował M. Kuplowski, Kraków: Wyd. Literackie. [In Polish.]

39. O stosunku obecnym Ukrainy do Polski (1859). *Przegląd Rzeczy Polskich*, Paryż, zeszyt 2, 15 lutego, s. 1–20. [In Polish.]

40. Radyszewśkyj, R. (2016). Iwan Franko w polskiej prasie: literatura i kultura (s. 5–19). W: Franko, I. *Szkice o literaturze: Kultura, Literaturoznawstwo, Publicystyka*, Koncepcja, projekt graficzny i realizacja: Robert Maciej; pod redakcją Jana Matkowskiego i Ihora Rozłuckiego. Warszawa; Drohobycz. [In Polish.]

41. Siemieński, L. (1865). Seweryn Goszczyński (s. 487–504). W: Siemieński, L. *Portrety literackie*. Poznań: Nakładem Księgarni Jana Konstantego Żapańskiego. [In Polish.]

Отримано: 01.09.2026
Прорецензовано: 14.09.2026
Схвалено до друку: 29.09.2026